

1-казус

15 ёшли У. велосипедда кетаётиб, йўлни кесиб ўтаётган В.нинг бошидан мўйнали телпагини юлиб олиб қочди. Буни мотоциклда кетаётган Ф. кўриб қолиб уни ушламоқчи бўлди. У.га етиб онгли равишда мотоцикл билан уриб юборди ва ўртача оғирликда тан жароҳати етказади.

Терговчи Ф.нинг ҳаракатини ЖКнинг 105-моддаси 1-қисмини, яъни қасддан ўртача оғирликдаги шикаст етказиш деб квалификация қилди.

Ҳимоячи эса, Ф.га нисбатан ЖКнинг 39-моддасини қўллаб, жиноий жавобгар бўлмаслиги лозимлигини таъкидлади.

Терговчи ва ҳимоячининг ҳаракатларига баҳо беринг. Ижтимоий хавфли қилмиш содир этган шахсни ушлаш вақтида зарар етказишнинг шартларини таҳлил қилинг. Фикрингизни асослаб беринг.

Жиноят ҳуқуқидан шуни биламизки Жиноят бу қонунда назарда тутилган ижтимоий хавфли қилмиш ҳисобланади. Муайян қилмишни жиноят деб ҳисоблаш масаласи ҳар бир давлатда ўзининг ижтимоий тузуми, аҳолининг турмуш тарзи, миллий хусусиятлари, урф-одатлари, анъаналари ва ҳ. к. га мувофиқ халқаро ҳуқуқ меъёрлари эътиборга олинган ҳолда ҳал этилади. Қилмиш жиноят эканлигини аниқлаш учун қуйидаги умумий белгилар назарга олинади:

1) қилмишнинг ижтимоий хавфлилиги;

2) айбнинг мавжудлиги;

3) жазога сазоворлиги. Ҳар қандай жиноий қилмишда мазкур белгиларнинг барчаси бирданига мавжуд бўлиши шарт, улардан бири мавжуд бўлмаса, қилмишни Жиноят эмас, деб ҳисоблашга асос топилади. Жиноятлар ўз хусусияти ва ижтимоий хавфлилиқ даражасига кўра: ижтимоий хавфи катта бўлмаган; унча оғир бўлмаган; оғир; ўта оғир Жиноятларга бўлинади. Жиноятлар тажовуз объектига кўра, шахсга қарши Жиноят, иқтисодиёт соҳасидаги Жиноят, жамоат хавфсизлиги ва жамоат тартибига қарши Жиноят, давлат ҳокимиятига қарши Жиноят, экология соҳасидаги Жиноят, ҳарбий хизматни ўташ тартибига қарши Жиноят, тинчлик ва инсоният хавфсизлигига қарши Жиноятга бўлинади. Айбнинг шаклига кўра эса қасддан содир этилган Жиноят

ва эҳтиётсизлик орқасида содир этилган Жиноятга бўлинади. Шахс ўз ҳаракати ёки ҳаракатсизлигини ва бундан келиб чиқадиган жиноий оқибатни англаган, ўз ҳаракатларини бошқара оладиган бўлсагина қилмиши Жиноят ҳисобланади. Субъект ёшига етмаган ва ақли норасо шахслар томонидан содир этилган ижтимоий хавфли қилмиш Жиноят саналмайди ва уларга нисбатан Жиноят қонунида назарда тутилган мажбурлов чораларини қўллаш мумкин эмас. Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодексида қилмишнинг жиноийлигини истисно этадиган ҳолатларнинг қуйидаги 6 (олти) тури белгиланган:

- 1) кам аҳамиятли қилмишлар;
- 2) зарурий муҳофаа;
- 3) охириги зарурат;
- 4) ижтимоий хавфли қилмиш содир этган шахсни ушлаш вақтида зарар етказиш;
- 5) буйруқ ёки бошқа вазифаларни ижро этиш;
- 6) касб ёки хўжалик фаолияти билан боғлиқ асослар.

Мазкур ҳаракатлар туфайли келиб чиққан оқибатлар жиноий оқибат ҳисобланмайди, қилмиш ҳам Жиноят саналмайди. Алоҳида олинган муайян бир Жиноят ва умуман жиноятчилик содир этилишига таъсир кўрсатувчи ижтимоий омиллар, ходисалар, жараёнлар бўлади. Жиноят сабаблари ўрганилаётганда ана шулар ҳисобга олинади. Жумладан, биринчидан шахснинг ўзи, унинг дунё қараши, қизиқишлари, жамият ва давлатга, ён атрофидаги кишилар ва оилага муносабати, унда салбий сифатларнинг шаклланиши ва кучайиши; иккинчидан — шахс тарбияланган, вояга етган оилавий ва ижтимоий муҳит; учинчидан — жиноят содир этилган вақтдаги шароит, вазиятга эътибор берилади.

Ушбу казусга тўғри жавоб бериш учун, биз Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодекси ва бошқа ҳуқуқий-норматив ҳужжатлардан фойдаланамиз. Казусдан келиб чиқиб биз шуни биламизки, 15 ёшли фуқаро У. велосипедда кетаётиб, йўлни кесиб ўтаётган фуқаро В.нинг бошидан мўйнали телпагини

юлиб олиб қочган. Ушбу ходисани кўрган фуқаро Ф. фуқаро У.ни ушламоқчи бўлган ва ўзининг бошқарувида бўлган мотоциклда фуқаро У.га етиб олиб унга ўртача оғирликда тан жароҳати етказган. Терговчи ва адвокат ушбу ходисага квалификация бериш ва қилмиш учун тўғри ҳуқуқий баҳо бериш мақсадида ўз фикрларини белгилаб ўтдилар.

Ўзбекистон Республикаси ЖКнинг 39-моддасига асосан ижтимоий хавфли қилмиш содир этган шахсни ҳокимият органларига топшириш мақсадида ушлаш вақтида унга зарар етказиш, агар уни ушлаш учун зарур бўлган чораларнинг чегарасидан четга чиқилмаган бўлса, жиноят деб топилмайди.

Ушбу казусдан кўрсатилганидек фуқаро Ф. нинг мақсади фуқаро У.ни тўхтатиш эди. Аммо лекин фуқаро Ф. ўз ҳаракатлари билан фуқаро У. га ўртача оғирликдаги шикас етказган. Юқорида кўрсатилган моддага асосан ушлаш воситалари ва усулларига, қилмишнинг ҳамда уни содир этган шахснинг хавфлилиқ даражасига, шунингдек ушлаш шароитига бутунлай мос келмайдиган, ушлаш зарурати тақозо этмаган ҳолда ушланаётган шахсга қасддан зарар етказиш ушлаш чоралари чегарасидан четга чиқиш деб топилади.

Фуқаро У. нинг қилмишига терговчи томонидан баҳо берилиши керак деб ҳисоблаймиз. Ва ушбу қилмишга тўғри квалификация берилганидан сўнг, фуқаро Ф.нинг ҳаракатини квалификация қилишимиз мумкин деб ўйлаймиз.

Ижтимоий хавфли қилмишни содир этган шахсни ушлаш вақтида унга етказилган зарарнинг қонунийлигини баҳолашда, қилмишни содир этган шахснинг ушланишдан қочиш мақсадида қилган ҳаракатлари, ушловчининг кучи ва имкониятлари, руҳий ҳолати ва ушлаш билан боғлиқ бўлган бошқа ҳолатлар ҳисобга олинади.

Махсус ваколатли шахслар билан бир қаторда жабрланувчи ва бошқа фуқаролар ҳам ижтимоий хавфли қилмишни содир этган шахсни ушлаш ҳуқуқига эгадирлар.

Юқоридагилардан келиб чиқиб, биз фуқаро Ф.нинг ҳаракатларида ЖКнинг 39-моддаси, яни ижтимоий ҳавфли қилмиш содир этган шахсни ушлаш вақтида зарар етказган деб ҳисоблаймиз. Чунки 15 ёшли фуқаро У. ЖКнинг 166-моддаси билан жинойи жавобгарликка тортилиши мумкин. ЖКнинг 17-моддасига асосан жиноят содир этгунга қадар ўн тўрт ёшга тўлган шахслар Жинойи кодекснинг 164-166-моддаларида назарда тутилган жиноятлар учун жавобгарликка тортиладилар.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТ РЎЙХАТЛАРИ
(қўлланма адабиётлари, норматив материаллар, асосий дарсликлар ва
ўқув қўлланмалари, электрон таълим манбалари)

1. Норматив материаллар:

- 1.1. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси;
- 1.2. Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодекси;

2. Электрон таълим манбалари.

- 2.1. <https://lex.uz/docs/111453>;
- 2.2. www.tsullibrary.uz;
- 2.3. www.tsul.uz.